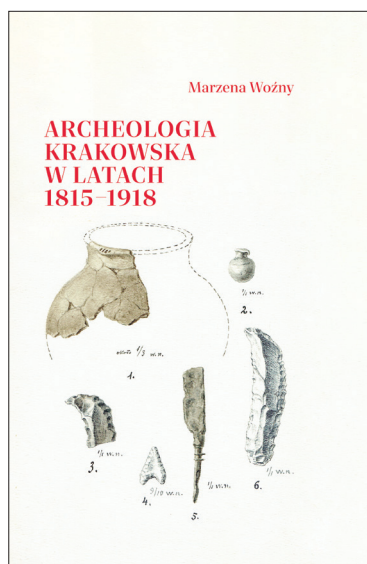

MAGDALENA MALAK^a

Recenzja z: Marzena Woźny, *ARCHEOLOGIA KRAKOWSKA W LATACH 1815–1918*, Polska Akademia Umiejętności, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, Kraków 2025, 475 ss., 154 ryc. i 7 tab. w tekście.

Recenzowana monografia stanowi kontynuację zainteresowań badawczych dr Marzeny Woźny i jednocześnie podsumowanie jej dotychczasowych badań nad historią krakowskiej archeologii w XIX i na początku XX w.

Praca składa się ze wstępu i pięciu rozdziałów (o numerach od II do IV), a każdy z nich z trzech podrozdziałów: *Struktury instytucjonalne*, *Badania naukowe i prace terenowe*, *Konserwatorstwo*, zaś w ich obrębie wydzielono kolejne – rzeczowe. Książkę zamyka zaś kilkustronicowe streszczenie w języku angielskim (s. 468–476).

We *Wstępie* (s. 11–19) autorka przedstawiła cel, metody i układ pracy oraz jej zakres chronologiczno-terytorialny. Nakreśliła też zmiany w rozumieniu obszaru i przedmiotu badań archeologii w omawianym okresie.

Rozdział I (s. 21–47), *Pierwsze zainteresowania*.

Lata 1815–1847, poświęcony jest etapowi, gdy w Krakowie tylko sporadycznie zajmowano się badaniami archeologicznymi, a dokonywane odkrycia miały charakter przypadkowy. Istniejące od ostatniego ćwierćwiecza XVIII w. tradycje zainteresowań starożytnych wiązały się z Uniwersytetem Jagiellońskim (dalej: UJ), nazywanym wówczas Kolegium Moralnym w Szkole Głównej Koronnej. W tymże Kolegium, w ramach Szkoły Literatury, działała wówczas katedra starożytności, w której filolog klasyczny i prefekt Biblioteki Szkoły Głównej Koronnej, Jacek Idzi Przybylski, wykładał zagadnienia dotyczące świata antycznego. Czynił to zgodnie z panującym wówczas nurtem zainteresowań i obowiązującym w nauce poglądem o początku świata.

^a Mgr Magdalena Malak; Instytut Archeologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ul. Szosa Bydgoska 44/48, 87-100 Toruń; malak@umk.pl; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9210-8179>.

Po roku 1815 krakowscy badacze starożytności gromadzili się również wokół Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (dalej: TNK), które w swoich zbiorach posiadało różne przedmioty uważane za zabytki starożytności. Prowadzono badania terenowe mające charakter prospekcji, a uzyskane w ten sposób informacje o przeszłości okolic Krakowa i samego miasta były publikowane (np. Grabowski 1909). Upowszechniano także wiadomości o przypadkowych odkryciach archeologicznych, głównie grobów z urnami (np. Nosek 1967, s. 12–13).

W rozdziale II (s. 37–131), *W dobie archeologii romantycznej. Lata 1848–1871*, przedstawiono dalszą działalność istniejących instytucji (po roku 1850) oraz powstanie i rozwój nowych struktur, które zajęły się prowadzeniem badań, publikowaniem ich wyników, tworzeniem kolekcji i organizowaniem wystaw.

W zreformowanym TNK utworzono Wydział Akademicki, którego celem – zgodnie ze statutem – było gromadzenie zbiorów i publikowanie znalezisk (Statut 1848, s. 2). Z inicjatywy architekta i konserwatora Karola Kremera powołano Komitet Archeologiczny, z którego w niedługim czasie powstał Oddział Archeologii i Sztuk Pięknych (Woźny 2016a, s. 214–215). Dzięki odezwom stowarzyszenia (Odezwa 1851; Odezwa 1857) na temat zabytków i ich ochrony, rozsyłanym do miłośników starożytności i badaczy zajmujących się archeologią środkowo- i wschodnioeuropejską, nawiązano liczne, międzynarodowe kontakty naukowe (Woźny 2016a, s. 222; Dziedzic 2025, s. 88). Podjęto również próby wydawania czasopisma poświęconego archeologii (m.in. Rocznik 1851; Rocznik 1852).

W 1850 r. powstało Muzeum Starożytności, którego załącznikiem były zbiory TNK (Abramowicz 1991, s. 30–31). Już w roku następnym Muzeum pozyskało słynny posąg Światowida ze Zbrucza, a w kolejnych latach wzbogacono kolekcję o dalsze eksponaty, wśród których znalazły się również bardziej egzotyczne przedmioty, pochodzące m.in. z Egiptu, Nubii i Chin. W 1858 r. zorganizowano pierwszą krakowską Wystawę Starożytności i Zabytków Sztuki, która cieszyła się dużym zainteresowaniem (Woźny 2016a, s. 219–220; Woźny 2018a, s. 17–31). Z czasem, powiększające się zbiory muzealne zostały uporządkowane, podzielone na odpowiednie działy, zinwentaryzowane i zdeponowane w nowym gmachu. W 1864 r. Muzeum Starożytności zostało udostępnione zwiedzającym (Woźny 2016a, s. 221; Trella-Kieferling, Woźny 2025, s. 338–340).

W 2 poł. XIX w. zaczęła kształtować się krakowska archeologia uniwersytecka (Woźny 2024, s. 206–220). W 1863 r. historyk sztuki i archeolog, Józef Łepkowski, rozpoczął prowadzenie wykładów z archeologii średniowiecznej i pradziejowej, podczas których omawiał również zagadnienia z zakresu sfragistyki, numizmatyki, heraldyki, epigrafii, muzealnictwa i historii sztuki. W 1866 r. na Wydziale Filozoficznym UJ powstała pierwsza polska katedra archeologii, którą J. Łepkowski objął jako profesor nadzwyczajny (Woźny 2024, s. 206). Rok później utworzył on Gabinet Archeologiczny, którego zaczątek stanowiły jego prywatne zbiory (Woźny 2024, s. 220–225).

W książce dużo miejsca poświęcono omówieniu pierwszych badań wykopaliskowych i prospekcji terenowych prowadzonych przez krakowskich uczonych. W poł. XIX w. rozpoznanie Galicji było jeszcze niewielkie. Po apelach badaczy, do Oddziału Archeologii i Sztuk Pięknych zaczęły napływać informacje o znaleziskach i o przypadkowych odkryciach dokonywanych na tym terenie. Podjęto również współpracę z poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, co zaowocowało wspólnymi badaniami na Ostrowie Lednickim. Ze strony TNK

uczestniczył w nich hr. Aleksander Przezdziecki (Przezdziecki 1869b; Przezdziecki 1869c), a później archeolog, etnograf i sławista, Jan Nepomucen Sadowski. Członkowie Oddziału prowadzili również własne prace wykopaliskowe i inwentaryzacyjne, głównie zabytków architektury i sztuki, oraz publikowali ich wyniki (Łepkowski 1850; Łepkowski 1852; Woźny 2018b, s. 84–86). Okazją do wymiany poglądów i kontaktów międzynarodowych stały się europejskie zjazdy oraz kongresy archeologiczne i antropologiczne, w których uczestniczyli (Przezdziecki 1869a; Przezdziecki 1872; Zdrada 2016, s. 80–81). Po powrocie relacjonowali dyskusje toczone przez zagranicznych naukowców, przekazywali informacje o aktualnych odkryciach i stanie badań prehistorycznych.

Następnie przedstawione zostały starania podejmowane na szczeblu centralnym o urzędową ochronę zabytków. Wiedeńska Komisja Centralna dla Badania i Konserwacji Zabytków Architektury w 1856 r. powołała Pawła Popiela na stanowisko konserwatora zabytków dla Galicji Zachodniej i Franciszka Stroińskiego dla Galicji Wschodniej. Członkowie TNK, dostrzegając też potrzebę ochrony zabytków archeologicznych, występowali do władz z wnioskami o zwiększenie liczby konserwatorów.

W rozdziale trzecim (s. 133–238), *Okres świetności. Lata 1872–1893*, przedstawiono działalność Akademii Umiejętności (dalej: AU), Muzeum Archeologicznego AU oraz funkcjonowanie UJ i powstanie Gabinetu Archeologicznego. W 1872 r. TNK przekształciło się w AU (Woźny 2016a, s. 226). Pracami archeologicznymi zajmowały się dwie nowo powstałe komisje: Archeologiczna, z przewodniczącym J. Łepkowskim, i Antropologiczna, pod kierunkiem antropologa i przyrodnika Józefa Majera (Nosek 1967, s. 40), pierwszego prezesa AU i byłego rektora UJ. W ramach Komisji Archeologicznej działała Sekcja Wykopalisk z archeologiem, kustoszem Muzeum Starożytności w Wilnie, Adamem Honorym Kirkorem na czele (Nosek 1967, s. 40). Zajmowała się ona prowadzeniem wykopalisk pod Krakowem, na Podolu i Pokuciu. Rezultaty tych prac ukazywały się w „Zbiorze Wiadomości do Antropologii Krajowej”. Podjęto również próby zamieszczenia wiadomości o gromadzonych materiałach w oddzielnych, poświęconych archeologii wydawnictwach. Jednakże, z przyczyn organizacyjnych i finansowych udało się wydać tylko kilka zeszytów. Nie powiodły się natomiast inne inicjatywy, takie jak ujednolicenie terminologii archeologicznej i opracowanie encyklopedii prehistorycznej.

Jak wspomniano powyżej, archeologią zajmowała się również Komisja Antropologiczna AU, w której strukturach działała Sekcja Archeologiczno-Antropologiczna, pod kierunkiem geologa i paleontologa Alojzego Altha. Zainteresowania badawcze członków Sekcji skupiały się m.in. wokół epoki kamienia (Zbiór 1877); z jej działaniami wiążą się początki krakowskich badań nad paleolitem, których inicjatorem był antropolog Izydor Kopernicki.

Po powołaniu AU zbiory dawnego Muzeum Starożytności TNK przeszły na jej własność, a Muzeum zostało przemianowane na Muzeum Archeologiczne Akademii Umiejętności. Opiekę nad nim przejęła Sekcja Muzealna, na czele z pedagogiem i historykiem literatury Władysławem Seredyńskim (Woźny 2025, s. 22). Sekcja zajęła się uporządkowaniem i skatalogowaniem różnorodnych zbiorów oraz przygotowaniem ich do ekspozycji. Pozyskano również nowe, cenne kolekcje (Woźny 2022, s. 87–90; Woźny 2023, s. 125–127; Dziedzic 2025, s. 91–92; Woźny 2025, s. 23–24). W 1889 r. w Muzeum wyodrębniono dwa działy: prehistoryczny i historyczny. Zabytki historyczne przekazano w depozyt do Muzeum Narodowego w Krakowie, zaś opiekę nad zbiorami prehistorycznymi powierzono archeologowi

Gotfrydowi Ossowskiemu, a później prawnikowi i archeologowi, Włodzimierzowi Demytrykiewiczowi (Woźny 2018c, s. 127; Woźny 2025, s. 26).

W 2 poł. XIX w. rozwijała się też archeologia na UJ. W 1876 r. powstała stała Katedra Archeologii, którą nadal kierował J. Łepkowski (Woźny 2024, s. 218). Opracował on podręcznik dla studentów, w którym m.in. zaprezentował najważniejsze europejskie odkrycia oraz zawarł rozważania na temat chronologii czasów prahistorycznych (Łepkowski 1872). Od 1893 r. archeolog Piotr Bieńkowski (1865–1925) wykładał zagadnienia z zakresu archeologii klasycznej.

Równocześnie stale powiększały się zbiory w założonym przez Łepkowskiego Gabinetie Archeologicznym UJ (Woźny 2022, s. 81–87), które służyły m.in. podczas zajęć praktycznych ze studentami. Wybrane eksponaty prezentowano na międzynarodowych kongresach archeologiczno-antropologicznych w Budapeszcie i Lizbonie oraz na wystawie w Muzeum Sztuki i Przemysłu w Wiedniu (Woźny, Dziegielewska 2018, s. 189). Po śmierci J. Łepkowskiego opiekę nad zbiorami powierzono historykowi i konserwatorowi zabytków Marianowi Sokołowskiemu, profesorowi UJ. W latach 1872–1893 członkowie Komisji Archeologicznej AU mieli zamiar opracować prehistoryczną mapę okolic Krakowa. Zebrane przez nich znaleziska trafiły do Muzeum Archeologicznego. Prowadzili również rejestrację zabytków prehistorycznych na innych terenach Galicji, a także badania terenowe, które doprowadziły do ważnych odkryć, np. na osadzie i na cmentarzysku neolitycznym w Horodnicy (Kopernicki 1878; Kopernicki 1884), na bitytualnym cmentarzysku z okresu rzymskiego w Lipicy Górnej, jak również mające na celu rozpoznanie kurhanów w Ryżanówce (Ossowski 1888, s. 5–46), stanowiska w Bilczu Złotym (Ogród) i w Jaskini Werteba (Ossowski 1892). Podjęto też próbę przygotowania pierwszej syntezy pradziejów Galicji.

Szczególne zainteresowanie w tym czasie wzbudzały krajowe jaskinie. Ten nurt zainspirowały odkrycia śladów obecności człowieka w plejstocenie dokonywane przez archeologów na terenie Europy. Konieczność takich poszukiwań akcentował zwłaszcza I. Kopernicki (Chochorowski 2016, s. 325–328). Eksploracje jaskiń zintensyfikowano po przybyciu G. Ossowskiego. Przeprowadził on zakrojone na szeroką skalę prace pod Krakowem (w latach 1879–1883), w Ojcowie (w latach 1883–1886) i rekonesans grot tatrzańskich. Największy rozgłos – oprócz badań w Jaskini Maszyckiej – przyniosły odkrycia w Mnikowie, gdzie natrafiono na liczne przedmioty kościane o zoo- i antropomorficznych kształtach (Ossowski 1882, s. 31, 46–48; Ossowski 1883, s. 68, 71–73). Autentyczność części z nich wzbudzała kontrowersje; była przedmiotem dyskusji m.in. tak uznanych archeologów europejskich jak Gabriel de Mortillet i Josef Szombathy.

Uzyskane wyniki prezentowane były na międzynarodowych kongresach, w tym w Brukseli (1872 r.), Sztokholmie (1874 r.), Budapeszcie (1876 r.), gdzie dużym zainteresowaniem cieszyło się wystąpienie J.N. Sadowskiego na temat przebiegu dawnych szlaków handlowych na podstawie zarejestrowanych znalezisk, zwłaszcza wyrobów z brązu.

Po przekształceniu urzędu konserwatorskiego w Wiedniu, w Galicji zwiększono liczbę pracowników i powołano dodatkowo konserwatorów-korespondentów. Ten scentralizowany system nie był jednak w stanie zapewnić właściwej opieki na rozległych obszarach cesarstwa. Podjęte przez krakowskich badaczy zabiegi doprowadziły do powstania, niezależnych od wiedeńskiej centrali, Gron Konserwatorów Galicji Zachodniej i Wschodniej (Woźny 2011).

W dalszej partii tekstu (w rozdziale IV, s. 241–352, *Okres profesjonalizacji. Lata 1894–1918*) opisano przekształcenia instytucji krakowskich zajmujących się archeologią, następujące wraz ze specjalizacją dyscyplin naukowych. W 1894 r. z Komisji Antropologicznej AU odeszli: kierujący nią J. Majer i wieloletni sekretarz I. Kopernicki. W 1898 r. przewodniczącym został fizjolog, późniejszy rektor UJ, Napoleon Cybulski. Z czasem utworzono nowy dział – archeologię, oddzielając ją w ten sposób od antropologii. Tym pierwszym działem kierował W. Demetrykiewicz, natomiast drugim – Julian Talko-Hryniewicz. Zmianie uległ też tytuł rocznika wydawanego przez Komisję; od 1896 r. ukazywał się on jako „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”.

W 1894 r. W. Demetrykiewicz został kustoszem Muzeum Archeologicznego AU (Woźny 2016b, s. 104). Dzięki jego staraniom pozyskano do kolekcji zabytki z Doliny Prądnika, z Jaskini Mamutowej i Jaskini Werteba (Dziedzic 2025, s. 97–98). W Muzeum nie tylko przechowywano te zbiory, ale także prowadzono badania naukowe. Swoje studia realizowali tam m.in. Oskar Almgren i Gustaf Kossinna (Sprawozdania 1898). Przy Muzeum powstało też „pogotowie archeologiczne”, zajmujące się ochroną zabytków (Naglik, Woźny 2025, s. 287).

Zmiany strukturalne objęły także UJ. W 1897 r. utworzono dla P. Bieńkowskiego Katedrę Archeologii Klasycznej. Kilka lat później przy katedrze powołano seminarium archeologiczne, w którym do 1914 r. powstało niemal sto prac seminaryjnych. Studenci archeologii klasycznej utworzyli w 1908 r. „Kółko Archeologiczne Uczniów UJ”, którego celem było pogłębianie wiedzy i ułatwianie członkom studiowania.

Po kilkuletniej przerwie, spowodowanej śmiercią J. Łepkowskiego, na UJ wznowiono wykłady z archeologii prehistorycznej. Prowadził je od 1906 r. W. Demetrykiewicz jako docent prywatny. W 1907 r. utworzono dla niego Katedrę Archeologii Prehistorycznej (Woźny 2018c, s. 208–210, 218).

W latach 1894–1914 przeprowadzono liczne prospekcje i badania terenowe w Galicji Zachodniej i Wschodniej oraz poza ich granicami – na obszarze Wielkiego Księstwa Poznańskiego, Królestwa Kongresowego i Litwy. Kierowali nimi archeolodzy krakowscy oraz spoza Krakowa, współpracujący z AU: tarnowski nauczyciel i archeolog Bolesław Czapkiewicz – na wydmach w okolicach Krakowa (Czapkiewicz 1910), literat i archeolog Stanisław Jan Czarnowski – w jaskiniach Doliny Prądnika i w okolicach Miechowa (Czarnowski 1903; Czarnowski 1904; Czarnowski 1908), wileński archeolog i etnograf Wandalin Szukiewicz – na Litwie oraz warszawski malarz, etnograf i archeolog, Marian Wawrzeniecki (Wawrzeniecki 1917). Pracę terenową rozpoczęli też wtedy badacze młodszego pokolenia, m.in. Leon Kozłowski (Woźny 2021, s. 246–251) i Michał Drewko.

Na czołowego znawcę pradziejów wyrósł w tym czasie W. Demetrykiewicz, który prowadził badania na stanowiskach otwartych z różnych okresów oraz w Jaskini Werteba (Woźny 2018c, s. 165–169, 256–258). Razem z M. Wawrzenieckim kierował też wykopaliskami i akcją inwentaryzacji grodzisk, nie tylko galicyjskich (Woźny 2009), od 1905 r. zaś brał udział w pracach na wzgórzu wawelskim, podczas ówczesnej restauracji zamku (Woźny 2018c, s. 276–280). Badania archeologiczne prowadzono też zagranicą, w tym w Egipcie (P. Bieńkowski i Tadeusz Smoleński) (Śliwa 2012, s. 61–71).

W omawianym czasie ochroną zabytków archeologicznych nadal zajmowali się członkowie Gron Konserwatorów. Po śmierci J. Łepkowskiego, konserwatorem zabytków prehistorycznych okolic Krakowa został polityk i historyk Marian Dydyński. Od 1901 r. funkcję

tę pełnił również W. Demetrykiewicz (Woźny 2016b, s. 105; Woźny 2018c, s. 202–206). Opiece podlegały także młodsze obiekty – średniowieczne i nowożytnie kościoły, zamki i mury miejskie. Stowarzyszenie wystąpiło też do władz o wydanie zakazu otwierania i przeszukiwania krypt kościelnych bez naukowego nadzoru. Ponadto podjęto starania o prawną ochronę namulisk, by przeciwdziałać ich niszczeniu przez amatorskie wykopy oraz przemysłową eksploatację. Prowadzenie skuteczniej działalności utrudniał jednak brak funduszy i nieprecyzyjna państwowa ustawa o ochronie zabytków. W 1911 r. ogłoszono nowy statut wiedeńskiej Komisji Centralnej, ale w opinii krakowskich badaczy, wprowadzone zmiany nie były korzystne, np. nie zwiększono liczby konserwatorów. W 1914 r. powołano w Krakowie Krajowy Urząd Konserwatorski, który miał zastąpić wyżej wymienione Grona Konserwatorów.

W ostatnim rozdziale książki, *W czasie Wielkiej Wojny. Lata 1914–1918*, opisano działalność instytucji archeologicznych i krakowskich archeologów podczas pierwszej wojny światowej. Większość badaczy na krótko opuściła wtedy małopolską stolicę (Woźny 2018c, s. 311–312, 339), AU kontynuowała działalność w ograniczonym zakresie, posiedzenia wydziałów odbywały się sporadycznie, nie wydawano też periodyku. Muzealne zbiory zostały ukryte i zabezpieczone przed zniszczeniem. Pracami ratowniczymi na stanowiskach odkrywanych podczas działań wojennych i ochroną zabytków zajmowali się młodzi wówczas adepci archeologii: L. Kozłowski, M. Drewko i Włodzimierz Antoniewicz. Na początku funkcjonowanie UJ uległo dezorganizacji, ale już w 1915 r., po powrocie P. Bienkowskiego, wznowiono wykłady z archeologii klasycznej i prowadzenie Seminarium Archeologicznego. Wykłady prowadził również Edmund Bulanda.

Koniec wojny i odzyskanie przez Polskę niepodległości spowodowały ogromne zmiany w polskiej, w tym w krakowskiej archeologii. Rozpoczęła się nowa epoka, na początku której kończy się omawiana publikacja.

Praca Marzeny Woźny ukazuje bogatą i dynamiczną historię krakowskiej archeologii, od powstania Rzeczypospolitej Krakowskiej na kongresie wiedeńskim w 1815 r. do zakończenia pierwszej wojny światowej w 1918 r. Przedstawia początek i pierwsze udane próby ustrukturyzowania działań archeologicznych, w dostosowaniu do ówczesnej sytuacji politycznej, a także dalszy rozwój i przeobrażenia instytucji zajmujących się archeologią w 2 poł. XIX i na początku XX w. Ukazuje przede wszystkim ewolucję w rozumieniu, czym była archeologia – począwszy od okresu romantycznego kolekcjonerstwa zabytków starożytności, przez pozytywistyczny krytycyzm, do powstania nowoczesnej dyscypliny naukowej. Publikacja przybliża też kształtowanie i dojrzewanie myśli konserwatorskiej – od społecznej opieki nad pamiątkami przeszłości po rozbudowaną i usankcjonowaną prawnie ochronę zabytków. Jej początek stanowiło gromadzenie wszelkich przedmiotów uważanych za starożytne, by dojść do zbiorów skatalogowanych, opisanych oraz zinterpretowanych chronologicznie i kulturowo, udostępnionych zwiedzającym i służącym naukowym opracowaniom. To także opowieść o badaczach wielu pokoleń, o ludziach, którzy niestrudzenie tworzyli i rozwijali krakowską archeologię, o ich sukcesach i mniej udanych przedsięwzięciach.

Konsekwentnie stosowany w pracy podział chronologiczny i rzeczowy jest jasny i przejrzysty, co ułatwia śledzenie poszczególnych zagadnień. Rozbudowana bibliografia, zawierająca obszerny wykaz źródeł archiwalnych i publikacji, stanowi doskonały punkt wyjścia do własnych poszukiwań i pogłębiania wiedzy z zakresu historii archeologii. Świadczy też

o gruntownej znajomości archiwaliów przez autorkę. Indeksy – osobowy i geograficzny – ułatwiają odnalezienie poszukiwanych haseł i informacji.

Zaletą książki są liczne, często barwne cytaty pochodzące z wielu różnych źródeł – listów, referatów, pism oraz dawnych publikacji, które są doskonale wkomponowane w prowadzoną narrację. Cała praca stanowi spójną historię, która – mimo iż wypełniona ogromną liczbą danych archiwalnych, dat, nazwisk i faktów – jest interesująca i napisana przystępnie. Jest wciągającą lekturą nawet dla osób nie zajmujących się na co dzień historią archeologii. Tekst wzbogacają liczne fotografie, w tym ukazujące główne postaci krakowskiej archeologii, dawne wykopaliska, wystawy, zabytki, a także fragmenty archiwalnych rysunków i listów. Publikacja jest też niezwykle estetyczna pod względem edytorskim.

Autorka recenzowanej publikacji zaznacza we wstępie, że „książka niniejsza stanowi [...] odpowiedź na wyzwanie postawione historykom archeologii przez Stefana Noska niemal sześćdziesiąt lat temu” (s. 14), tzn. w 1967 r. I, moim zdaniem, jest to odpowiedź ze wszech miar wyczerpująca.

BIBLIOGRAFIA

- Abramowicz A. 1991. *Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek*, Warszawa–Łódź.
- Chochorowski J. 2016. *Między archeologią, antropologią i prehistorią – krakowskie środowisko naukowe w początkach działania Akademii Umiejętności (1873–1893) wobec problemu pochodzenia człowieka i jego kultury*, „Historyka. Studia Metodologiczne”, 46, s. 303–343.
- Czapkiewicz B. 1910. *Materyały archeologiczne z Galicyi Zachodniej*, „Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, 11, s. 45–56.
- Czarnowski S.J. 1903. *Schroniska na Górze Okopy nad rzeką Prądnikiem pod Ojcowem. Sprawozdanie z badań z roku 1898 i 1899*, „Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, 6, s. 13–26.
- Czarnowski S.J. 1904. *Jaskinie Wąwozu Korytaniai nad rzeką Prądnikiem pod Ojcowem*, „Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, 7, s. 122–143.
- Czarnowski S.J. 1908. *Wykopaliska Miechowskie (w guberni kieleckiej). Sprawozdanie z badań paleo-etnologicznych w r. 1897–1905*, „Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, 10, s. 3–24.
- Dziedzic A. 2025. *Działalność Muzeum w zakresie gromadzenia zbiorów*, [w:] J. Górski, M. Woźny (red.), *Krakowskie Muzeum Archeologiczne w latach 1850–2025*, Kraków, s. 87–115.
- Grabowski A. 1909. *Wspomnienia Ambrożego Grabowskiego wydał Stanisław Estreicher*, 2, Kraków.
- Kopernicki I. 1878. *Poszukiwania archeologiczne w Horodnicy nad Dniestrem, wspólnie z P[anem] Wład[ysławem] Przybysławskim, Człon[kiem] Kom[isji] antrop[ologicznej] i arch[eologicznej] dokonane w roku 1877*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 2, s. 19–72.
- Kopernicki I. 1884. *Dalsze poszukiwania archeologiczne w Horodnicy nad Dniestrem, przez p[ana] Wład[ysława] Przybysławskiego dokonane w latach 1878–1882*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 8, s. 3–32.
- Łepkowski J. 1850. *Ułamek z podróży archeologicznej po Galicyi, odbytej w r. 1849 przez Józefa Łepkowskiego i Józefa Jerzmanowskiego*, „Biblioteka Warszawska”, 3, s. 193–224, 416–448.
- Łepkowski J. 1852. *Z podróży archeologicznej po Jasielskim*, „Czas”, 235, s. 1–2.
- Łepkowski J. 1872. *Sztuka. Zarys jej dziejów. Zarazem podręcznik dla uczących się i przewodnik dla podróżujących*, Kraków.
- Naglik R., Woźny M. 2025. *Działalność konserwatorska Muzeum*, [w:] J. Górski, M. Woźny (red.), *Krakowskie Muzeum Archeologiczne w latach 1850–2025*, Kraków, s. 285–310.

- Nosek S. 1967. *Zarys historii badań archeologicznych w Małopolsce*, Wrocław.
- Odezwa. 1851. *Odezwa Towarzystwa Naukowego Krakowskiego z Uniwersytetem Jagiellońskim połączonego w celu archeologicznych poszukiwań wraz ze Skazówką mogącą posłużyć za przewodnika w poszukiwaniach tego rodzaju*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego z Uniwersytetem Jagiellońskim Złączonego”, 5(20), s. 123–155.
- Odezwa. 1857. *Odezwa Towarzystwa Naukowego Krakowskiego*, Kraków.
- Ossowski G. 1882. *Trzecie sprawozdanie z badań antropologiczno-archeologicznych w jaskiniach okolic Krakowa dokonanych w r[oku] 1881*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 6, s. 28–51.
- Ossowski G. 1883. *Czwarte sprawozdanie z badań antropologiczno-archeologicznych w jaskiniach okolic Krakowa dokonanych w r[oku] 1882, oraz rozpoznanie przygotowawcze do badań jaskiń tatrzańskich*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 7, s. 66–87.
- Ossowski G. 1888. *Materyjały do Paleoehtnologii Kurhanów ukraińskich. I. Wiadomości wstępne. Kurhany ryżanowskie: Nr 4 (Wielki) i Nr 5*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 12, s. 1–46.
- Ossowski G. 1892. *Sprawozdanie trzecie z wycieczki paleoehtnologicznej po Galicyi (w roku 1891)*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 16, s. 63–96.
- Przeddziecki A. 1869a. *Sprawozdanie z kongresu archeologicznego międzynarodowego, odbytego w mieście Bonn, w dniach od 14 do 21 Września 1868 r.; połączone z opisem zachowanych w Nowych Strzelicach Starożytności Prylwickich*, „Rocznik Ces. Król. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”, 15(38), s. 384–399.
- Przeddziecki A. 1869b. *Wykopalisko na wyspie jeziora Lednicy pod Gnieznem*, „Rocznik Ces. Król. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”, 17(40), s. 276–296.
- Przeddziecki A. 1869c. *Wykopalisko na wyspie, na jeziorze Lednicy, pod Gnieznem*, „Biblioteka Warszawska”, 3, s. 253–265.
- Przeddziecki A. 1872. *Kongres międzynarodowy antropologiczny i archeologii przedhistorycznej, odbyty w Bononii od 1 do 8 Października b.r. 1871. [Wraz z dodatkami]*, „Rocznik Ces. Król. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”, 20(43), s. 133–171.
- Rocznik. 1851. „Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim Złączonego. Oddziału Sztuk i Archeologii”, 1.
- Rocznik. 1852. „Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim Złączonego. Oddziału Sztuk i Archeologii”, 2.
- Sprawozdania. 1898. *Sprawozdania z posiedzeń Komisji odbytych w drugiej połowie r. 1897 i w pierwszej połowie 1898*, „Materyjały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, 3, s. VI–XV. Statut. 1848. *Statut Towarzystwa Naukowego Krakowskiego*, Kraków.
- Śliwa J. 2012. *Badacze, kolekcjonerzy, podróżnicy. Studia z dziejów zainteresowań starożytnych*, Kraków.
- Trela-Kieferling E., Woźny M. 2025. *Działalność Muzeum w zakresie wystawiennictwa*, [w:] J. Górski, M. Woźny (red.), *Krakowskie Muzeum Archeologiczne w latach 1850–2025*, Kraków, s. 338–360.
- Wawrzeński M. 1917. *Porachunki z powodu odkryć archeologicznych przy Mogile Wandy we wsi Mogiła pod Krakowem*, Warszawa.
- Woźny M. 2009. *Działalność Mariana Wawrzeńskiego (1863–1943) w świetle listów do Włodzimierza Demetrykiewicza z lat 1900–1911*, „Materiały Archeologiczne”, 37, s. 153–175.
- Woźny M. 2011. *Początki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej w świetle krakowskich materiałów*, „Rocznik Krakowski”, 77, s. 77–88.
- Woźny M. 2016a. *Archeologia w Towarzystwie Naukowym Krakowskim (1815–1872)*, [w:] J. Wyrozumski (red.), *Towarzystwo Naukowe Krakowskie w 200-lecie założenia (1815–2015). Materiały konferencji naukowej 9–10 grudnia 2015*, Kraków, s. 209–227.
- Woźny M. 2016b. *Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937). Koncepcje konserwatorskie*, „Rocznik Krakowski”, 82, s. 101–110.

- Woźny M. 2018a. *Jak powstała pierwsza krakowska Wystawa Starożytności i Zabytków Sztuki (1858/9)*, [w:] J. Górski (red.), *Od kolekcjonerstwa do muzealnictwa. 160-lecie pierwszej wystawy w Muzeum Archeologicznym w Krakowie. Katalog wystawy*, Kraków, s. 17–34.
- Woźny M. 2018b. *Karpackie podróże badawcze Józefa Łepkowskiego*, [w:] K. Słabosz-Palacz (red.), *Górale Babiogórscy w badaniach XIX-wiecznych naukowców i podróżników*, Kraków–Zawoja, s. 79–92.
- Woźny M. 2018c. *Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937). Prehistoryk z przełomu epok*, Kraków.
- Woźny M. 2021. *Leon Kozłowski (1892–1944) – krakowski etap życia naukowca, żołnierza, polityka*, „Przegląd Archeologiczny”, 69, s. 243–278, <https://doi.org/10.23858/PA69.2021.2065>
- Woźny M. 2022. *Rola Józefa Łepkowskiego w pozyskaniu dla krakowskich instytucji zbiorów Karola Rogawskiego i Bolesława Podczaszyńskiego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 67(4), s. 79–93, <https://doi.org/10.4467/0023589XKHNT.22.036.16967>
- Woźny M. 2023. *Ofiarodawstwo na rzecz Muzeum Archeologicznego AU i PAU*, [w:] M. Stinia (red.), *Mecenasi i darczyńcy w dziejach nauki polskiej. Akademia Umiejętności i Polska Akademia Umiejętności w kręgu społecznej troski*, Kraków, s. 123–135.
- Woźny M. 2024. *Józef Łepkowski (1826–1894) i początki polskiej archeologii uniwersyteckiej*, „Archeologia Polski”, 69, s. 205–238, <https://doi.org/10.23858/APol69.2024.008>
- Woźny M. 2025. *Historia Muzeum od 1850 do 1954 roku*, [w:] J. Górski, M. Woźny (red.), *Krakowskie Muzeum Archeologiczne w latach 1850–2025*, Kraków, s. 11–49.
- Woźny M., Dzięgielewski K. 2018. *150 years of the Jagiellonian University Archaeological Cabinet. Past and present*, „Recherches Archéologiques NS”, 9, s. 185–208, <https://doi.org/10.33547/RECHACRAC.NS9.07>
- Zbiór. 1877. [Wstęp], „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”, 1, s. 7–10.
- Zdrada J. 2016. *Między Wschodem a Zachodem. Międzynarodowe relacje TNK 1815–1872*, [w:] J. Wyrozumski (red.), *Towarzystwo Naukowe Krakowskie w 200-lecie założenia (1815–2015)*, Kraków, s. 57–88.

*

Nadesłano: 29.06.2025; **zrewidowano:** 16.07.2025; **zaakceptowano:** 19.09.2025.

Artykuł opublikowano w otwartym dostępie na licencji CC BY 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

„Archeologia Polski” Copyright © 2025 Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk

Received: 29.06.2025; **revised:** 16.07.2025; **accepted:** 19.09.2025.

Article is published in an open access under the CC BY 4.0 license

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

“Archeologia Polski” Copyright © 2025 by Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences